Luonnonvarakeskus

3109/00 00 02 00/2023

16.10.2023

Asia: Budjetti 2024 ja valtiontalouden kehykset vuosille 2024-2027, aihe: Yleisesittely ja maatalouteen liittyvät kysymykset, ti 17.10. klo 10.00

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Valtion vuoden 2024 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön (MMM) hallinnonalan toimintaympäristön kuvauksessa todetaan hallinnonalan perustehtävien kuten ruokaturvan, ruokaturvallisuuden ja kilpailukykyisen kotimaisen ruokajärjestelmän, huoltovarmuuden ja puhtaan veden takaamisen, eläin- ja kasvitautien hallinnan ja maaseudun elinvoimaisuuden kehittämisen merkityksen korostuneen Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan vuoksi.

Valtioneuvoston selonteossa valtiontalouden kehyksistä vuosille 2024—2027 puolestaan todetaan, että maa- ja elintarviketalouden määrärahoin huolehditaan kokonaiskestävän ruokajärjestelmän huoltovarmuudesta, parannetaan biotalouteen ja ruokaan perustuvien liiketoimintojen kestävää ja kilpailukykyistä kasvua sekä turvataan vastuullisella toiminnalla ihmisten, eläinten ja kasvien terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta. Hallinnonalan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan sekä neuvonnan katsotaan tukevan ennakoivasti hallinnon vaikuttavuutta ja elinkeinojen kilpailukykyä.

Tässä lausunnossa tarkastellaan maa- ja elintarviketalouden kehitysnäkymiä huomioiden vuosina 2024—2027 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, maataloustuotteiden markkinanäkymät sekä maatalouden tulo- ja kannattavuustilanne.

2 Lausunto

Maa- ja elintarviketalouden määrärahataso on kehyskaudella 2024—2027 keskimäärin 1,76 mrd. euroa vuodessa. Pääosa maa- ja elintarviketalouden määrärahoista liittyy vuoden 2023 alusta käyttöön otetun EU:n maatalouspolitiikkauudistuksen toimeenpanoon. Vuosittaisia viljelijätukia on budjetoitu maksettavan kaudella 2024—2027 keskimäärin noin 10 prosenttia vähemmän kuin vuosina 2020—2023. Lisäksi aiemman tukitason säilyttäminen vaatii kaudella 2023—2027 viljelijöiltä enemmän tekemistä erityisesti ympäristö- ja ilmastotoimissa. Vuonna 2024 viljelijätukia maksetaan yhteensä 1 726 milj. euroa, eli saman verran kuin vuonna 2023. EU:n kokonaan tai osittain rahoittamien tukien osuus on noin 80 % eli yhteensä 1 380 milj. euroa ja kansallisten tukien osuus viidennes eli yhteensä 346 milj. euroa vuonna 2024 (Liite 1, taulukko A).

Maatilojen kokonaistuotoista tuet ovat muodostaneet viime vuosina keskimäärin noin 30 prosenttia, joten niiden merkitys taloudellisena turvaverkkona on edelleen merkittävä. Tukien merkitys vaihtelee kuitenkin tuotantosuunnittain. Viljantuotantoon erikoistuneilla tiloilla tukien osuus kokonaistuotoista oli vuosina

2019–2021 yli 47%, peruna- ja juurikasvitiloilla runsaat 23 %, ja muilla peltokasvitiloilla lähes 57 %. Maitotilojen kokonaistuotoista tukien osuus on ollut keskimäärin noin 26 %, emolehmätiloilla lähes 56 % ja lihanautatiloilla runsaat 33 %. Sika- ja siipikarjatalous ovat vähemmän tukiriippuvaista kuin suomalainen maatalous keskimäärin. Sikatiloilla tukien osuus kokonaistuotoista oli vuosina 2019–2021 keskimäärin vajaat 17 %, siipikarjatiloilla 7 % ja kasvihuonetuotannossa 5 %.

Maatalouden talouskehitys

Maatalouden kannattavuus on Luken ylläpitämän maa- ja puutarhatalouden talousseurannan mukaan kohentunut vuodesta 2016 alkaen. Vuonna 2022 maatalouden suhteellinen kannattavuus kipusi Luken ennakkotulosten mukaan tuotantopanosten rajusta hintojen noususta huolimatta 2000-luvun parhaaseen tulokseen. Tulosta paransi erityisesti viljakasvien korkea tuottajahinta ja edellisvuotta suurempi sato. Viime vuonna muiden kuin viljatilojen keskimääräinen kannattavuus oli kannattavuuskertoimella mitattuna suunnilleen sama kuin vuonna 2021.

Saavutettu kannattavuuskerroin 0,71 tarkoittaa, että maatalousyrittäjän tuntipalkka oli vuonna 2022 keskimäärin noin 11 euroa ja oman pääoman korkotuotto noin 3,5 prosenttia. Maatalousyritysten keskimääräinen yrittäjätulo kasvoi edellisvuodesta lähes 27 prosenttia ja oli yhteensä 28 500 euroa (Liite 1, taulukko B). Eri tuotantosuuntien tulokset poikkeavat kuitenkin toisistaan. Ennakkotulosten mukaan vilja- ja avomaan puutarhatilojen kannattavuus parani selvästi vuonna 2022, lypsykarjatilojen kannattavuus säilyi lähes ennallaan, ja siipikarja- ja sikatilojen kannnattavuus puolestaan heikkeni. Erityisesti sianlihantuotannossa kustannusten nousu oli selvästi nopeampaa kuin tuottojen nousu, jonka seurauksena kannattavuus heikkeni merkittävästi.

Luken ennusteen mukaan maatalouden kannattavuus heikkenee kuluvana vuonna viime vuodesta mm. heikomman sadon, alhaisempien viljan hintojen ja suurempien kustannusten myötä. Maatilojen keskimääräinen yrittäjätulo jää vuonna 2023 ennusteen mukaan 15 100 euroon. Keskimääräinen kannattavuuskerroin laskee 0,38:ään viime vuoden 0,71:stä. Viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn tuotantokustannukset kasvavat edellisvuodesta. Kun lisäksi sato jää edellisvuotta pienemmäksi ja tuottajahinta alhaisemmaksi, kannattavuuskerroin painuu 0,31:een. Myös muiden kasvinviljelytilojen kannattavuus heikkenee. Maidontuotannon kannattavuuskerroin pysyy ennusteen oletuksilla viime vuoden tasolla. Jos maidon tuottajahinta alenee vuoden viimeisellä kvartaalilla, yrittäjätulo ja sitä myötä kannattavuus heikkenevät ennustettua enemmän. Muiden nautakarjatilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin kohoaa 0,12:een. Sikatilojen kannattavuuden ennustetaan pysyvän suunnilleen ennallaan. Siipikarjatalouden tulos kohenee tuottojen kasvun myötä.

Nopeasti muuttuvien tuottaja- ja panoshintojen ja toimintaympäristön muutoksen myötä kannattavuuden ennustaminen on kuitenkin varsin epävarmaa. Maa- ja puutarhatalouden talousennuste vuodelle 2023 on laadittu olettaen, että yritykset tuottavat samoilla tuotantopanoksilla samoja tuotteita kuin edellisinä vuosina. Yritykset reagoivat toimintaympäristön muutoksiin sopeuttamalla tuotantopanosten käyttöä ja tuotantoa. Mitä voimakkaampia hintamuutokset ovat, sitä suurempi intressi tiloilla on sopeuttaa toimintaansa. Yritysten tekemien muutosten laajuutta ei voida ennakoida ennusteessa, jonka osumatarkkuus

luonnollisesti heikkenee suurien hintamuutosten tilanteessa.

Maatalouden suhteellinen velkaantuneisuus eli velkojen suhde liikevaihtoon ei ole viime vuosina maatiloilla keskimäärin kasvanut. Suhteellinen velkaantuneisuus on laskenut vuodesta 2017. Velat ovat kasaantuneet investoineille tiloille. Vaikeasti velkaantuneita maatiloja on Suomessa kuitenkin edelleen suhteellisen vähän. Omavaraisuusaste on pysynyt viime vuosina korkealla, noin 73–74 %:ssa.

Maataloustuotteiden markkinatilanne ja satonäkymät Suomessa sekä maailmanmarkkinakehitys

Maataloustuotteiden markkinahinnat ovat laskeneet edellisvuoden huippulukemista niin maailmalla kuin Suomessa. Viljan ja öljykasvien tuottajahinnat ovat laskeneet erityisen paljon kevään 2022 ennätystasosta, mutta hinnat ovat edelleen pitkäaikaiseen tasoon nähden korkealla. Maailman kokonaisviljasadon ennustetaan hieman kasvavan viime kauden ennätyssadosta. Euroopassakin viljantuotanto kasvaa hieman, vaikka viljelypinta-ala pieneni. Leipäviljan ja rehuviljan hintaerot kasvavat tänä satovuonna, mitä selittää erityisesti rehulaatuisen vehnäsadon poikkeuksellisen suuri osuus. Rehuviljan hinnat laskevat reilun neljänneksen verrattuna viime satovuoden keskihintoihin, leipäviljan hinnat laskevat myös, mutta vähemmän kuin rehuviljan.

Vuoden 2022 kotimainen viljasato oli 3,6 miljardia kiloa. Se oli 39 % edellisvuotta suurempi ja riitti kattamaan reilusti 2,6 miljardin kilon kotimaisen vuotuisen viljankäytön. Viljatase olikin vahva ennen satokautta 2023. Loppuvarasto 30.6.2023 ennen sadonkorjuukautta 2023 oli 1,6 miljardia kiloa. Varasto kasvoi 0,68 miljardia kiloa vuoden takaiseen tilanteeseen pääosin maatilojen viljavarastojen palauduttua tavanomaiselle tasolle.
Vuoden 2023 viljasato jää Luken 18.9.2023 julkistaman arvion mukaan vuonna viidenneksen pienemmäksi kuin edellisvuonna. Viljasato yltää yhteensä 2,9 miljardiin kiloon. Runsaat sateet heikensivät satoa sekä määrän että myös laadun osalta. Eniten pienenee ohrasato (-30 %), joka on tärkeä kotieläintilojen käyttämä rehuvilja. Sen sijaan ruissatoarvio ylittänee 100 miljoonaa kiloa, mikä on viides kerta 30 vuodessa. Ruissato kattaa siten laskennallisen vuosikulutuksen. Hernesato kasvaa jo viidettä vuotta peräkkäin ennätyssuureksi – kasvaneen viljelyalan ansiosta.

Suomen maidontuotanto laskee kuluvana vuonna vajaat kaksi prosenttia. Maitotuotteiden kysyntään tuo maailmalla epävarmuutta tällä hetkellä heikko yleinen taloustilanne erityisesti Kiinassa. Maitotuotteiden vientikilpailu on kiristynyt maitojauheiden ja voin osalta. Maidontuotanto kuitenkin samanaikaisesti kasvaa maailmalla, mikä tuottaa laskupaineita raakamaidon hintaan myös Suomessa. Tänä vuonna maidon tuottajahinta vielä kuitenkin nousee Suomessa vuositasolla noin kuusi prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

Sianlihantuotannon arvioidaan vähenevän Suomessa tänä vuonna noin seitsemän prosenttia. Sianlihatuotteisiin kohdistuu EU:ssa vähenevää kysyntää niin viennissä kuin sisämarkkinoillakin. Kiinaan kohdistuvan vientikysynnän hiipumista ei ole onnistuttu paikkaamaan muilla vientikohteilla. Sianlihan tuottajahinta nousee tänä vuonna 8 prosenttia. Ensi vuonna hintojen ennakoidaan laskevan nykyiseltä tasolta.

Myös siipikarjanlihantuotanto vähenee hienoisesti tänä vuonna, mutta ensi vuonna tuotannon odotetaan kääntyvän jälleen nousuun. Kotimaan kulutuksenkin ennakoidaan vielä kasvavan siipikarjanlihan korvatessa punaista lihaa. Tuonnin lisääntyminen yhdessä vakaan tuotantomäärän kanssa lisännyt siipikarjanlihan kokonaisvolyymia EU-markkinoilla ja laskenut hintoja. Tänä vuonna siipikarjanlihan tuottajahinta vielä kuitenkin nousee Suomessa vuositasolla yli 7 prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

3 Lausunnon tiivistelmä

Maataloustukien rakenteessa ja kokonaistasossa ei tapahdu kehyskaudella 2024—2027 suuria muutoksia edellisiin vuosiin verrattuna. Vuosittaisia viljelijätukia on budjetoitu maksettavan kaudella 2024—2027 keskimäärin noin 10 prosenttia vähemmän kuin vuosina 2020—2023. Maatilojen kokonaistuotoista tuet muodostavat edelleen keskimäärin noin 25–30 prosenttia, joten niiden merkitys taloudellisena turvaverkkona säilyy. Maatilojen tulo- ja kannattavuuskehitys riippuu kuitenkin tukimuutoksia enemmän maataloustuote- ja panosmarkkinoista, joilla on koettu viimeisten vuosien aikana nopeita muutoksia. Pienetkin viestit saatavuuden tai satonäkymien muutoksista maailmalla heijastuvat nopeasti markkinahintoihin ja sitä kautta tuotantopanos- ja tuottajahintoihin myös Suomessa. Maatilojen taloustulokset ovat parantuneet tasaisesti vuodesta 2016, jolloin maatilojen kannattavuus oli 2000-luvun heikoin. Vuonna 2022 maatalouden suhteellinen kannattavuus kipusi Luken ennakkotulosten mukaan tuotantopanosten rajusta hintojen noususta huolimatta 2000-luvun parhaaseen tulokseen tuottajahintojen nousun ansiosta. Tilivuonna 2023 maatilayritysten kannattavuustaso tulee Luken ennusteen mukaan heikkenemään merkittävästi.

Jutta Petäjä

Talousjohtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 16.10.2023 klo 12:42:35.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jutta Petäjä, Jyrki Niemi
Jyrki Niemi, Arto Latukka, Jukka Tauriainen

Liitteet: Liite 1, Yleisesittely 30.01.05

Tiedoksi: